

Budapestre vonatkozó újságcikke

725.092.1

Szerző: .....

Cím: .....

Utcák és terek névadása Pest-Budán

Forrás: **Irtai Bieskei Jenő műszaki főtanácsos**

Pesti Hírlap

1943. VII. 17.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Idő

„15. / 1943”

Személy

Helyszám

Pest-Buda négy korszaka

Budapest utcáinak és tereinek elnevezésében észszerűen négy korszakot különböztethetünk meg.

Az első korszak a török uralom előtti idő, tehát, amelyik az 1526. évet megelőzte. A második korszak a török uralom alatti, tehát 1526-tól 1686-ig, Buda visszavivásáig terjed. A harmadik Buda visszaszerezésétől a testvérvárosok egyesítéséig, 1872-ig; a negyedik Pest város, Buda szabad királyi Főváros, Óbuda mezőváros és a Margitsziget Budapestté egyesítésétől napjainkig tart.

Az első korszakban az utcákat és tereket, tehát a közterületeket, nem a hatóságok, hanem maga a lakosság nevezte el. De hogy kitől eredt a név, ki hozta először forgalomba vagy divatba, azt senki megmondani nem tudja. Az utcát, teret megjelölő szót szájról-szájra adták és — mint a kőszó híre — ide-oda szállongott, terjedt. Amelyik nevet helyesen választották, az gyökeret vert, nem is volt már kiküszöbölhető. A helytelenek ellenben — mert ilyenek is voltak —, ha rövid ideig éltek is, lassan elenyésztek.

A török uralom

A második korszakban, a török uralom alatt, az utcáknak és tereknek „török” nevük volt.

Hány budai polgár, aki a Pálffy-téren, Bem-apó szobrának tövében, a „Kakas-Kapu” vendéglőjében fogyasztja habzó, barna — Oh Idők! — egységes sörét, hány tudja vajjon, hogy miért hívják azt „Kakas-Kapu”-nak?

A török világban a mai „Vizi-Város”-t, „Mahalle i Jehudián”-nak,

„Zsidó-város”-nak nevezték. Ezt a legnagyobb budai városrészt a XVI. század vége előtt öt láb vastag, jó másfél méteres fal vette körül. Ennek a falnak maradáka az a falrészlet, amely a Margit-köruton a régi János-kórház falához csatlakozik. Márványtáblát illesztett ide a hálalás, multat ápoló kor. A fal a mai Pálffy-térnél, a „Choros-kapu” azaz „Kakas-Kapu”-nál kezdődött. A másik kapu a falon, a „Mezárlik-kapu” — „Temető-Kapu” volt és a mai Hunfalvy-utca tájékán az „Uj-Kapu”, törökül „Jeni-kapu”.

Csodálatos, hogy az utcaelnevezések tekintetében milyen kevés nyomot hagyott maga után a félhald uralma a dunaparti két városban. Másfél évszázadig nyögtünk az ozmán járom alatt és arra a Török-utcán kívül csak a budai Basa-, Mecset-, Spáhi- és a Váci-utnál fekvő Janicsár-utca emlékeztet.

A török iga lerázása után, a harmadik korszakban, az utcák és terek ozmán jellegű neveit a keresztény lakosság megtartotta. Erről tanuskodik az 1695-ben készített „Összeírás”: a „Zaiger über die Vöstung”. (Igy!) Egyszerűen átvették s németre fordították a neveket, amelyeket könnyen megtudhattak azoktól a törököktől, akik szívesen maradtak itt egy-egy Juliska vagy Ágnes kedvéért és nem mentek haza az Aja-Zsófia karsu minaretjének tövébe.

A németes korszak

Pestet és Budát — mint ismeretes — a török járom lerázása után I. Lipót király német városokként kezelte. Német volt a polgárság társalgási nyelve, latin és német a hivatalos nyelv és németté gyúrták az utcák és terek nevét is.

Fzeokról már sok szó esett, hiszen még a mi nagyapáink jártak ezekben a német nevű utcákban. Hogy a mai „Gróf Teleki Pál”-utca, a volt „Bálvány-utca”, miként vedlett át 1803-tól napjainkig a „Waitznergasse”-ből „Niederlagsgasse”, „Gütergasse”, „Göderygasse”, „Göttergasse”, majd „Bálványok-utca”-n át mai nevéig, azt már más helyütt — a Városok Lapja 1942 decemberi számában — elmondottam. Itt még csak arra akarok rámutatni, a „Zaiger und Wegwaizer” nyomán (régli német-séggel), hogy egyes utcák miért és honnan kapták nevüket?

A mai Vitéz-utca Kothgassen (Sár-utca) volt: „von dem allweiligen Koth darinnen so genamset”.

„Wassergässli” (Vizi-utca) ma Pala-utca . . . „also genandt, weil die leüth aus der Vöstung nach dieser gassen das wasser aus der Donau pflegt zu holen”.

„Rossteig” (Lósvény), ma „Jégverem-utca és Lónyay-lepcső” . . . „weilen man hierdurch aus der Vöstung die Pferd ins Wasser zu reiten”.

„Schlangengassen” (Kigyó-utca), Budán, ma „Szalag-utca” . . . „weilen sie wie eine schlange einen krumpfen lauf hat”.

Még csak egyet: „Judengässli” (Zsidó-utca). Erről Schmail Lajos 1906-ban megjelent művében azt írja: „Ma Plébánia-utca”. Wegen des daran liegenden gethaufften Judenhaus genamset”, vagyis az abban kikeresztelkedett zsidó házáról. Ez az Erzsébet-híd budai feljárójánál fekvő utcácska csak 1714-ben kapta a „Plébánia-utca” nevet, 1876. után pedig „Torony-utca”-nak nevezték egészen addig, amíg mérnöki parancs-

szóra az 1900-as évek elején apró házainak a munkások neki nem feszítették csákányukat. Ugyanez történik a mi időnkben Óbudán az épülő Árpád-híd környékén.

1848

Kevés pesti ember tudja azt is, hogy az 1848-as év szabadságeszméktől megittasodott levegője behatolt Pest-Buda tanácsainak házába is és a budai Uri-utcát Kossuth-utcára változtatta. Pest városa a Hatvani-utcát (ma Kossuth Lajos-u.) Szabadsajtó-utcának, az „Egyetem-ter”-et „Március 15. tér”-nek és a Városház-teret „Szabadság-tér”-nek nevezte el. Jött azonban 1849, jött Világos és az orosz csizma és ezeket a történelmi neveket Havas József császári biztos leszedette a házak faláról.

Általában azt az eszmekört, amelyből valamelyik ország vagy város helyiségeinek vagy utcáinak nevével szedi, nem minden alap nélkül tekinthetjük a gondolat- és érzésvilág tükrének, amelyben az illető ország vagy város él és mozog. Nem kell ezt mással bizonyítanom, mint hogy ma van Uzsoki-utcánk, Endresz György-terünk, Mussolini-terünk és van Hadak-utja.

A Kinga-tér névtáblája pedig ma, amikor a történelem meteorológiai műszerei új világ keletkezését mutatják, megtanít a multak iránt való kegyeletre. Beoltja a régiokról való emlékeztetést az utódokba, hogy az őseik hagyományából új erőt és lelkesedést merítsenek.

Az újságok nagy nyilvánossága hirt adott róla, hogy a budai Böszörményi-ut, Pilsudski-ut, Jagello-utca és Borhy Sándor-utcák összeszögellésénél fekvő teret a Fővárosi Közmunkák Tanácsa „Kinga-tér”-nek nevezi el. Még azt is kérdezte az egyik napilap: „Miért éppen Kinga-térnek? Erre csak a Közmunkák Tanácsa tudna felelni.”

Lám, nemcsak a Közmunkák Tanácsa, hanem bárki más, akit érdekel és aki felüti a Lexikont, megtalálja a „Kinga” címszó alatt, hogy ez a név a német alaku „Kunigundá”-val azonos.

Kinga pedig IV. Béla királyunk legidősebb leánya volt. Majdnem fél hasábot találunk róla. Itt csak azt említem meg, hogy VIII. Sándor pápa 1690-ben boldoggá avatta, éppúgy, mint a király fiatalabb leányát, a Duna gyöngyén élt Margitot. Kingának csodatetteit a „Vita et miracula Sanctae Kingae ducissae” című könyve örökölte meg az utókornak. Méltó tehát a szentéletű királyleány, hogy róla a magyarok fővárosában megfelelő teret nevezzenek el. Ez a joga és kötelessége a Fővárosi Közmunkák Tanácsának kétségtelenül megvan.

De felvetődik a kérdés, hogyan keletkeztek, ki adta a utcáknak és tereknek nevét, mielőtt az 1870. évi X. t.-c. a Tanácsot életbe szolgáltatta?

Ezért használtam a cimben tudatosan a „Pest-Buda” megjelölést, mert nem erről a sokszor „bűnös Budapest”-nek emlegetett, szépséges világvárosunknak utcaneveiről akarok egyet-mást elmondani, hanem az időtávolság ködében elhomályosuló, kettős külön „szabadkirályi” városokról.